

VESNA BJEDOV*

PRINOS STJEPKA TEŽAKA METODICI HRVATSKOGA JEZIKA¹

Prinos je metodici hrvatskoga jezika prof. Težak dao u svim predmetnim područjima. Na općeobrazovnoj razini odredio je bit i svrhu učenja hrvatskoga jezika, utemeljio didaktičko nazivlje i uspostavio odnos između planiranja i programiranja nastave. U području književnosti bavio se interpretacijom lirske pjesme i bajke u osnovnoj školi. U nastavi jezičnoga izražavanja posebno je isticao kulturu govora i osposobljavanje učenika za govornu komunikaciju. Također je postavio temelje nastavi filma ukazujući na važnost filmskoga odgoja i obrazovanja u oblikovanju mladoga čovjeka. U nastavi je jezika dao mnogobrojne didaktičke naputke temeljeći ih na metodičkim načelima, sustavima, pristupima. Važnim je čimbenicima ostvarivanje nastave hrvatskoga jezika držao učitelja, učenika i nastavne okolnosti. Posebice je isticao ljubav i brigu za hrvatski jezik, jezikoslovnu baštinu te važnost djelovanja u promicanju jezične kulture i pismenosti.

Ključne riječi: prinos metodici hrvatskoga jezika, tematsko planiranje.

U odgojno-obrazovnome svijetu ime je prof. Stjepka Težaka prisutno na svim razinama i u svim područjima nastavnoga predmeta hrvatski jezik. Prof. je Težak utemeljio nastavu hrvatskoga jezika, što znači da je svojim dugogodišnjim praktičnim i teorijskim djelovanjem vrlo jasno oblikovao didaktičko nazivlje, zatim proces ostvarivanja nastave hrvatskoga jezika te ulogu svih nastavnih čimbenika. Na temeljima njegovih postignuća počiva i današnja nastava hrvatskoga jezika, što govori u prilog činjenici da još uvijek nitko nije nadmašio prinos prof. Težaka metodici hrvatskoga jezika.

U svom teorijskom djelovanju na općeobrazovnoj razini, govoreći o nazivoslovnim odnosima, prof. je Težak vrlo precizno odredio značenje didaktičkih pojmova i razlike među njima. Primjerice, opisao je razliku između *obrazovanja*, *izobrazbe* i *naobrazbe* oslanjajući se na njihovu uporabu u djelima hrvatskih književnika Augusta Šenoa, Vjenceslava Novaka i dr.

U određivanju biti samoga predmeta, ukazao je na značenjsku slojevitost odredbene sintagme hrvatski jezik i objasnio ju posežući u njegove lingvističke i povijesne prilike. Njegova je zasluga i u utvrđivanju jezičnih obilježja i značenja pojmova *svrha*, *cilj*, *zadaca*, *zadatak* čime je odredio njihovu različitu uporabu u određenoj didaktičkoj situaciji. Također je uspostavio odnos između planiranja i programiranja nastave povezujući ih u jedan pojam – *projektiranje*, objašnjavajući da „Nastavni planovi i programi

* Mr. sc. Vesna Bjedov, Agencija za odgoj i obrazovanje, Podružnica Osijek

¹ U naslovu se naziv *hrvatski jezik* odnosi na nastavni predmet.

hrvatskoga jezika samo su konkretni projekti za pojedine odsječke općega osnovnoškolskoga ili srednjoškolskoga kurikula, u kojem hrvatski jezik nije samo predmet poučavanja nego i jezik kojim se poučava.“ (Težak, 1996.: 194.)

Iako se pojam *tematskoga planiranja* drži dijelom novijih odgojno-obrazovnih postignuća, prof. je Težak davno ukazao na potrebu takvoga načina planiranja utvrđujući mjerila općeobrazovnosti osnovnoškolske nastave i znanstvenih disciplina u srednjoj školi te načela aktualizacije, zavičajnosti, odgojnosti i povezivanja nastavnih područja, odnosno predmeta prema kojima treba provesti tematizaciju.

U opisivanju je didaktičkoga nazivlja prof. Težak posvetio pozornost klasifikacijskome sustavu *nastavnih metoda*, *njezinih vrsta*, *podvrsta* te *metodičkome postupku* i jasno istaknuo da se njihovo razvrstavanje temelji na zajedništvu učenika i učitelja, pri čemu je zorno utvrdio posebno učenikove, posebno učiteljeve aktivnosti tijekom primjene određene nastavne metode.

U sklopu nastavnih sustava i pristupa u nastavi hrvatskoga jezika, prof. je Težak ustanovio *lingvističko-komunikacijski nastavni sustav*, a u sklopu problemsko-stvaralačkoga sustava razvrstao je najčešće oblike gramatičke problemske nastave u *promatranje gramatičkih činjenica*, *rješavanje gramatičkih zadaća*, *ispravljanje jezičnih pogrešaka*, *školski jezični pokus* (i sve njegove podvrste) te *stvaranje tekstovne jedinice*. Tim je nazivima oblikovao različite samostalne učeničke istraživačke jezične djelatnosti.

U procesu ostvarivanja nastave hrvatskoga jezika prof. je Težak dao mnogobrojne prikaze nastavnih jedinica svih predmetnih područja. U književnome su području prinosi prof. Težaka najviše u interpretaciji lirske pjesme i bajke u osnovnoj školi.

Govoreći o interpretaciji lirske pjesme, osobitu je pozornost posvetio učenikovoju ulozi u svijetu poezije polazeći od njegova prihvaćanja lirske pjesme. U tom je smislu isticao učenikov doživljaj i razumijevanje lirske pjesme dovodeći ih u vezu s razvijanjem i poticanjem ljubavi prema lirske stvaralaštvu. Vrlo je jasno obrazložio zašto je neutemeljeno razmišljanje da je interpretacija lirske pjesme promašaj, temeljeći svoja motrišta na tome da cilj školske interpretacije književnoga teksta ima pedagoške temelje, što znači da je njezin smisao odgajanje učenika za književnu umjetnost, tj. oblikovanje književnoga ukusa. U tom je smislu školska interpretacija književnoga teksta ograničena učenikovim uzrastom, emocionalnim i spoznajnim mogućnostima, ali istodobno otvorena prema širim spoznajama umjetničkoga djela. Za uspostavljanje odnosa između lirske pjesme i učenika, prof. Težak ističe važnost učitelja te njegovo poznavanje psiholoških, pedagoških, metodičkih, književnih i lingvističkih znanosti. U svojim razmišljanjima o ustroju nastavnoga sata interpretacije lirske pjesme, prof. Težak uvažava postojanje određenih sastavnica koje određuju tijek nastavnoga sata, ali još više uvažava čimbenike (narav pjesme, dob i sastav učenika, nastavne zadaće) prema kojima će se organizirati interpretacija. Iako interpretacija lirske pjesme razumijeva

zajedničko djelovanje učenika i učitelja, veliku pozornost prof. Težak posvećuje učenikovom jezičnom stvaralaštvu koje može nastati u bilo kojem trenutku interpretacije.

Prof. se Težak zalagao za *višestruku interpretaciju iste lirske pjesme*, a njezino značenje za učenike objašnjava riječima: „Ako mu u trokratnom susretu (prvi put, recimo, negdje između sedme i desete godine, drugi put negdje između dvanaeste i petnaeste i treći put napokon između šesnaeste i osamnaeste) svaki put otkrijemo neke nove vrijednosti, učenik će spoznati da s njegovim rastom sazrijeva i njegova sposobnost sve dubljeg poniranja u tkivo lirske umjetnine i da su susreti s poznatim pjesmama potrebni baš kao i susreti s dragim poznanicima i prijateljima.“ (Težak, 1977.:57.)

Prof. je Težak zaslužan i za uvođenje pojma *panoramski sat lirike* kojemu pripisuje višestruke prednosti, posebice naglašujući unutarpredmetno povezivanje takvoga sata s lektirnim sadržajima, odnosno jezičnim izražavanjem. Svojim stavom da se u lirskoj pjesmi može istraživati i gramatička razina u određenim situacijama, prof. je Težak oslobodio učitelje ograničenja prema kojima se gotovo redovito izbjegavala takva raščlamba.

U području književnosti prof. je Težak veliku pozornost posvetio bajci, njezinoj zastupljenosti u svim razredima osnovne škole te različitim mogućnostima interpretacije.

U nastavi je jezičnoga izražavanja prof. Težak posebnu pozornost posvetio kulturi govora ukazujući na povezanost govornih sposobnosti i razvoja učenikova mišljenja. Njihova se stvaralačka uzajamnost može ostvariti govornim vježbama koje počinju slušanjem, nastavljaju čitanjem – *glasnim, doživljajnim, usmjerenim čitanjem u sebi, čitanjem po ulogama ili recitiranjem*. Iako se kultiviranje učenikova govora odvija tijekom cjelokupne nastave bilo kojega predmeta, prof. je Težak isticao da su neophodni posebni sati govornih vježba u sklopu nastave hrvatskoga jezika. Upravo je zbog toga dao osnovnu tipologiju govornih vježba u kojima je obuhvatio pravogovor, gramatiku, stil, kompoziciju. U oblikovanju i opimjerivanju govornih vježba, prof. Težak ukazuje na potrebu osposobljavanja učenika za govornu komunikaciju u svakodnevnom životu, ali i u sasvim određenim situacijama, primjerice, u vođenju poslovnoga razgovora, intervjuu, usmene dramatizacije i sl. Važnim dijelom nastave jezičnoga izražavanja prof. Težak drži i opisivanje koje razvrstava prema različitim mjerilima dajući vrlo razgranatu podjelu upravo zbog različitih nastavnih ciljeva koji se žele postići.

U sklopu je medijske kulture prof. Težak svoje djelovanje usmjerio prema nastavi filma oblikujući metodičke temelje. Polazeći od teorijskih ishodišta, metodiku je nastave filma ustrojio u četirima sastavnicama – *bit i svrha, načini ostvarivanja, nastavna praksa te provjera prakse i teorije*. Opisao je nastavu filma određujući joj načela, sustave, polazišta i pristupe opimjerujući ih u svim nastavnim metodama i oblicima. Razumijevajući važnost filmskoga odgoja i obrazovanja u oblikovanju mladoga čovjeka, prof. je Težak veliku pozornost posvetio upravo međusobnom djelovanju učenika,

filma, učitelja i nastavnih okolnosti posebno ih ugrađujući u mnogobrojne primjere metodičkoga oblikovanja i ostvarivanja nastave filma. Imajući na umu da je film dio predmetnoga područja medijska kultura, a ona nastavnoga predmeta hrvatski jezik, promatrao je odnos filma i književnosti, jezika, jezičnoga izražavanja, zatim filma i kazališta, stripa, radija, televizije, videa te društva u cjelini.

Prof. je Težak veliku pozornost posvetio pripremanju i ostvarivanju nastave hrvatskoga jezika.²

Polazeći od određivanja načela nastave jezika kao „...orijentira koji nastavnika usmjeruje u izboru nastavnih sustava, pristupa, oblika, izvora, metoda i metodičkih postupaka.“ (Težak, 1996.:96.), sustavno je i detaljno obuhvatio mnogobrojne jezične razine i utemeljio nastavu koja promiče razvoj jezičnih kompetencija. Nastavu je hrvatskoga jezika opisao u različitim programskim vrstama, a za ustroj nastavne jedinice predložio je temeljne sastavnice i njihove stupnjeve ostavljajući dovoljno prostora učiteljevoj kreativnosti. Govoreći o *pisanoj pripravi, nacrtu nastavne jedinice, odnosno scenariju nastavnoga sata*, ističe njezinu obveznost, ali i različitost u opsegu s obzirom na to je li namijenjena početnicima ili iskusnijim učiteljima, svakodnevnome ili uzornome predavanju. Također je shematski prikazao tijek nastavnoga sata koji se i danas primjenjuje u svekolikoj nastavnoj praksi. Prof. je Težak dao široku lepezu didaktičkih naputaka za ostvarivanje jezične nastave i time pridonio učiteljevom lakšem snalaženju u metodičkome oblikovanju nastave. Posebice je nastojao jezične sadržaje povezivati s ostalim predmetnim područjima, ali i s drugim predmetima, poglavito srodnim. Integraciju/sjedinjavanje, korelaciju/povezivanje i koordinaciju/usklađivanje držao je neophodnima u planiranju i ostvarivanju nastave hrvatskoga jezika. U tom je smislu isticao široke mogućnosti i važnost uporabe nastavnih izvora, sredstava i pomagala jer njihova svrhovita uporaba i te kako može utjecati na bolju nastavnu učinkovitost. Vrlo je jasno ukazao na potrebu korištenja udžbeničke literature na satu, ali i mogućnost uporabe ostalih lingvodidaktičkih predložaka.

Nezaobilazan je prinos prof. Težaka u određivanju uloge nastavnih čimbenika – učenika i učitelja. "Učenik je os oko koje se vrti svaka nastava pa i nastava hrvatskoga jezika. Zbog učenika je škola, zbog učenika se određuju predmeti, zbog učenika se u hrvatski jezik uvrštavaju određeni sadržaji. Zato i nastava mora biti po mjeri učenika." (Težak, 1996.:33.) Vrlo je zorno prof. Težak odredio ulogu učenika u nastavi, ali i u cjelokupnome školstvu. Osobito je znakovita posljednja rečenica navoda jer je to misao na kojoj počiva promjena u osnovnome školstvu zadnjih godina. Razmišljajući o učeniku kao dijelu temelja nastave hrvatskoga jezika, prof. se Težak poziva na biološka, psihofizička i odgojna načela koja oblikuju mladoga čovjeka. Imajući to u vidu, neprestano je isticao ljubav kao činjenicu kojoj treba težiti i u učenju

² Sintagma se *hrvatski jezik* odnosi na predmetno područje.

hrvatskoga jezika i u oblikovanju učenikovih osobina, razmišljanja, ciljeva. Isticao je radost u doživljaju jezika i bogaćenju učenikova rječnika.

Služeći se gramatičkim nazivljem, pedagozi su uobličili krilaticu *učenik-subjekt*, ali ju prof. Težak dopunjuje atributom *aktivan*, što znači učenik koji pita, raspravlja, istražuje, problematizira, surađuje s učiteljem i drugim učenicima. Teško je razdvojiti učenika od učitelja u nastavi jer je njihova povezanost jača i čvršća od učenja i poučavanja.

Prof. Težak učitelja doživljava kao čovjeka snažne osobnosti koji njeguje vlastitu govornu kulturu, prati postignuća unutar svoje struke, ali i šire, koji uči i odgaja vlastitom učenosti i odgojem. "Učitelj mora voljeti učenika.", poznata je rečenica prof. Težaka. Da bi pobudio kod učenika zanimanje i ljubav za hrvatski jezik, učenik mora učeniku biti prijateljem kojega krasi povjerenje i iskrenost. Svojim stručnim kompetencijama, kako teorijskim, tako i praktičnim, omogućiti učenicima ne samo jezični razvoj, nego i uopće razvoj hrvatskoga bića. U tom su smislu učiteljevo stvaralaštvo i kreativnost osobito važni jer spretnost, odmjerenost, nadahnuće, djelotvornost u didaktičkome oblikovanju pridonose raznovrsnijem i zanimljivijem ostvarivanju nastave, koja samim tim donosi i bolja postignuća.

Utemeljujući nastavu hrvatskoga jezika, prof. Težak ukazuje na *okolnosti* koje drži važnim čimbenikom određivanja uvjeta u kojima se ostvaruje nastava. Okolnosti su uzajamno povezane i s učenikom i s učiteljem pa na taj način bitno utječu na učinkovitost same nastave. Osobito važnim okolnostima nastave hrvatskoga jezika prof. Težak drži *jezične, kulturološke, zemljopisne, povijesne i gospodarske okolnosti*.

Polustoljetnim bavljenjem teorijskom i praktičnom nastavom hrvatskoga jezika, prof. je Težak utemeljio mjerila oblikovanja i ostvarivanja nastave hrvatskoga jezika. Njegovi su naponi bili usmjereni usavršavanju nastave hrvatskoga jezika, poglavito nastavnojezične i govorne prakse. Sve su njegove spoznaje bogato oprimjerene i vrsno obrazložene, ali ostavljaju dovoljno prostora novim idejama i znanstvenim istraživanjima. Na svim je razinama bavljenja nastavom hrvatskoga jezika prof. Težak uvijek isticao ljubav i brigu za hrvatski jezik i jezikoslovnu baštinu, njegovanje jezične kulture i pravilne uporabe hrvatskoga književnoga jezika. Dijelom svrhe nastave hrvatskoga jezika držao je i "...naučiti učenike hrvatski osjećati, hrvatski misliti, hrvatski govoriti, hrvatski pisati i hrvatski djelovati." (Težak, 1996.:31.) razumijevajući nacionalnu osviještenost u plemenitim, kršćanskim i ljudskim protegama. Tim spoznajama nastavljamo djelovati na svim putovima istraživanja i unapređivanja nastave hrvatskoga jezika.

LITERATURA:

- Skupina autora, 1977., Opisivanje u nastavi usmenog, pismenog izražavanja, Sarajevo
 TEŽAK, Stjepko, 1969., Interpretacija bajke u osnovnoj školi, PKZ, Zagreb
 TEŽAK; Stjepko, 1974., Govorne vježbe, V. izdanje, PKZ, Zagreb

TEŽAK, Stjepko, 1977., Prilozi interpretaciji lirske pjesme, PKZ, Zagreb

TEŽAK, Stjepko, 1990., Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini, Školska knjiga, Zagreb

TEŽAK, Stjepko, 1996., Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1, Školska knjiga, Zagreb

TEŽAK, Stjepko, 2000., Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2, Školska knjiga, Zagreb

SUMMARY

STJEPKO TEŽAK'S CONTRIBUTION TO THE CROATIAN TEACHING METHODOLOGY³

Professor Težak contributed to the Croatian teaching methodology in all its aspects. Generally, he determined the essence and purpose of learning Croatian, established the didactic terminology, created links between programmes and syllabi. As for the teaching of literature, he focused on the interpretation of poems and fairy tales in primary school. He stressed the culture of speech and education for oral communication. Težak also set the groundwork for the teaching of film by underlining the importance of this type of education in shaping a young individual. He gave many didactic instructions based on methodological principles, systems and approaches. According to Težak, the important factors in the teaching of Croatian are the teacher, pupil and teaching environment. He especially pointed out the love and care for the Croatian language, language heritage, and the importance of promoting language culture and literacy.

Key words: contribution to Croatian teaching methodology, theme planning.

Primljeno: 2. listopada 2007.

---

³ The term *Croatian* in the title refers to Croatian as a subject in the curriculum..